

УДК 94 (477.42) «1970/1980»-053.6-058.68+343.85
DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2024-48-68-74>

Juvenile delinquency in Zhytomyr region in the 1970s: state and prevention measures

Olexandr A. Buravsky

Zhytomyr Ivan Franko State University
Dr. (History), Professor (Ukraine)
e-mail: buravskij@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1847-4605>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/rid/AAR-1269-2020>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58118387200&origin=recordPag>

Igor M. Vlasyuk

Zhytomyr Ivan Franko State University
PhD. (History), Associate Professor (Ukraine)
e-mail: vlasyuk@zu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4679-4101>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/454467>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57847647200&origin=recordPag>

Abstract.

The purpose of the study is to analyze the problem of juvenile delinquency in the 1970s in a regional context, using the example of Zhytomyr region and the measures of their prevention by the relevant state authorities. The methodological basis of the research is the methods of analysis and synthesis, comparative, statistical (to characterize juvenile delinquencies, their dynamics) methods; the principles of objectivity, scientificity, and historicism were also used, which contributed to a more impartial and comprehensive analysis of the mentioned problem and period. The scientific novelty of the study consists of a comprehensive analysis of the delinquency problem among the minors in Zhytomyr region in the 1970s, based on archival sources (reports of relevant authorities). Conclusions. For the period of the 1970s in the social sphere of the Ukrainian SSR, one of the difficult tasks of the authorities was solving the problem of the delinquency among the minors. We considered the regional aspect of the problem, using the example of Zhytomyr region. In the mentioned period, offenses among the minors tended to increase, which was primarily due to the work of the relevant authorities, schools, vocational schools, which were supposed to control the teenagers' behavior. The analysis of the juvenile delinquencies shows that crimes against citizens' property, hooliganism and rape were mainly committed. The tendency to commit group crimes intensified. Reports and resolutions of the relevant authorities (regional executive committee, juvenile commissions) show that the problem of juvenile delinquency was quite urgent in the districts of Zhytomyr region. It should also be noted that inspections of the juvenile commissions' work revealed their insufficiency and formal attitude to solving those problems. The work of law enforcement agencies was also insufficient. The authorities proposed a number of measures to prevent delinquency among teenagers, but they were not always effective. The measures in educational sphere were also predominant. The problem of youth's leisure was supposed to be solved among others. At the same time, the authorities also provided anti-religious upbringing of teenagers. Regional problems of the juvenile delinquency in Ukraine during the transitional period (years of "perestroika" 1985-1991) require further research.

Keywords: offense; minors; commission for minors; Zhytomyr region; Ukrainian SSR.

Правопорушення неповнолітніх у Житомирській області в 1970-х рр.: стан та заходи запобігання

Олександр Буравський

Житомирський державний університет імені Івана Франка
доктор історичних наук, професор (Україна)
e-mail: buravskij@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1847-4605>

ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/rid/AAR-1269-2020>

Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=58118387200&origin=recordPag>

Ігор Власюк

Житомирський державний університет імені Івана Франка

кандидат історичних наук, доцент (Україна)

e-mail:vlasyuk@zu.edu.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4679-4101>ResearcherID Web of Science: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/454467>Scopus ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57847647200&origin=recordPag>**Анотація.**

Мета дослідження – аналіз проблеми правопорушень неповнолітніх у 1970-х рр. в регіональному розрізі, на прикладі Житомирської області та заходів їхньої профілактики відповідними органами державної влади. **Методологічною основою** дослідження є методи аналізу та синтезу, порівняльний, статистичний (для характеристики правопорушень неповнолітніх, їх динаміки); також використовувалися принципи об'єктивності, науковості, історизму, що сприяло більш неупередженому та всебічному аналізу названої проблеми і періоду. **Наукова новизна дослідження** полягає у комплексному аналізі проблеми правопорушень серед неповнолітніх Житомирської області у 1970-х рр., на основі архівних джерел (звітів відповідних органів влади). **Висновки.** У названий період правопорушення серед неповнолітніх мали тенденцію до зростання, що було пов'язано насамперед з роботою відповідних органів влади, шкіл, профтехучилищ, які мали контролювати поведінку підлітків. Аналіз правопорушень неповнолітніх показує, що скоювали переважно злочини проти власності громадян, хуліганські дії та звалтування. Посилювалася тенденція до скоєння групових злочинів. Звіти та постанови відповідних органів влади (обласного виконавчого комітету, комісії у справах неповнолітніх) показують, що в районах Житомирської області проблема правопорушень підлітків була досить актуальною. Відмітимо також, що перевірки роботи комісій у справах неповнолітніх виявили недостатню роботу їх, формальне ставлення до вирішення цих проблем. Недостатньо велася робота й правоохоронними органами. Влада пропонувала низку заходів для запобігання правопорушень серед підлітків, однак вони не завжди були ефективними. Переважали заходи виховного характеру, які мали вирішити серед інших і проблему дозвілля молоді. Влада вирішувала при цьому й проблеми антирелігійного виховання підлітків. Подальшого дослідження потребують регіональні проблеми правопорушень неповнолітніх в Україні в роки перебудови (1985-1991).

Ключові слова: правопорушення; неповнолітні; комісія в справах неповнолітніх; Житомирська область; Українська РСР.

Постановка проблеми. Проблеми правопорушень серед неповнолітніх були характерними як для 1970-х рр., так й інших періодів у суспільному житті в УРСР. Залишаються вони актуальними й сьогодні. Профілактичні заходи органів влади, які контролювали поведінку неповнолітніх, є важливими для аналізу їхньої ефективності, а також суспільного життя названих років радянського періоду, характеристики суспільних відносин, що склалися в рамках існуючої тоді політичної системи.

Аналіз джерел та останніх досліджень. Джерельна база проблеми дослідження містить документи Державного архіву Житомирської області: ф. Р. 1150 (Виконавчий комітет Житомирської обласної ради депутатів трудящих), у якому проаналізовано звіти органів влади про стан та заходи боротьби з правопорушеннями неповнолітніх в цьому регіоні. Також у статті використано окремі нормативно-правові акти (Положення про комісії в справах неповнолітніх Української РСР від 26.08.1967; Положення про громадських вихователів неповнолітніх від 26.08.1967).

Проблема правопорушень неповнолітніх в УРСР періоду «застою» знайшла своє часткове відображення в ряді наукових досліджень, серед яких важливо виділити праці таких українських авторів: К. Богатирчук (досліджувала комплексно політику влади цих років для вирішення проблем неповнолітніх) (Богатирчук, 2017); Н. Юзікової (про заходи запобігання злочинності неповнолітніх у радянський період) (Юзікова, 2011); А. Ужитчак (аналіз проблеми підліткової злочинності) (Ужитчак, 2021); Л. Штефана, О. Юшко, Н. Борейко (заходи попередження девіантної поведінки неповнолітніх в УРСР) (Штефан, Юшко, Борейко, 2018); П. Мельника (аналіз криміногенної ситуації у 1960-1991 рр. в УРСР та протидії організованій злочинності) (Мельник, 2019) та ін.

Проблема правопорушень неповнолітніх у Житомирській області 1970-х рр. потребує окремого аналізу, оскільки поки немає досліджень, присвячених цій тематиці, окрім частково у науковій розвідці І. Власюка (Власюк, 2022).

Метою статті є дослідження стану правопорушень, скоєних неповнолітніми у 1970-х рр. у Житомирській області та заходів з боку органів влади, спрямованих на запобігання цих проблем.

Виклад основного матеріалу. Період 1970-х рр. для Української РСР та її регіонів був своєрідною серцевиною цілої епохи, у якій відображалися показники роботи влади та життя суспільства, ідеологічні засади. Аналіз цього періоду у сфері протиправної поведінки неповнолітніх є важливим для розуміння головних тенденцій у суспільно-політичному житті, проблем та шляхів їхнього вирішення.

Злочинність неповнолітніх у Житомирській області на початку 1970-х рр. продовжувала бути актуальною проблемою як для правоохоронних органів, так і для суспільства. Так, у 1972 р., у порівнянні з попереднім роком, кількість неповнолітніх, яка брала участь у скоєнні злочинів, збільшилася на 1,9% (з 264 до 269). 184 з них були засуджені народними судами, 94 особи передано на розгляд комісії в справах неповнолітніх. Серед тих, хто скоїв злочини, 55 осіб навчалися у загальноосвітніх школах, 67 – у професійно-технічних училищах, 46 ніде не навчалися і не працювали. Аналіз скоєних неповнолітніми 229 злочинів, згідно статистики, показує, що у відсотковому значенні переважали крадіжки особистого майна (28,4%); на другому місці були хуліганські дії – (21,8%). Також було скоєно грабежі (8,7%), зґвалтування (4,3%) та інші види злочинів. У нетверезому стані скоїли злочини 54% неповнолітніх.

Зростання злочинності спостерігалось в 11 містах та районах області (зокрема, у Бердичеві та Новограді-Волинському, Дзержинському, Ємільчинському, Коростишівському, Любарському, Малинському, Овруцькому, Радомишльському, Черняхівському та Чуднівському районах). Значною проблемою залишалася бездоглядність неповнолітніх, оскільки їх кількість, яка перебувала на обліку в органах внутрішніх справ області, станом на 1972 рік складала 821 особу (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 2-4).

На комісії у справах неповнолітніх покладалася важлива роль у перевихованні та профілактиці правопорушень і злочинності. Згідно Положення про комісії в справах неповнолітніх Української РСР від 26 серпня 1967 року, їх завдання полягали в організації роботи по запобіганню правопорушень та бездоглядності серед неповнолітніх, розгляді відповідних справ, наданні допомоги, захисті прав таких дітей та підлітків, контролі за проведенням виховної роботи з неповнолітніми у спеціальних навчально-виховних установах та ін. (Про затвердження Положення про комісії в справах неповнолітніх Української РСР).

Зокрема, цікавим є аналіз роботи Житомирської міської комісії в справах неповнолітніх. Наприклад, протягом I півріччя 1973 року комісія разом адміністративними органами, органами освіти, за участі громадських організацій провели певну роботу по запобіганню правопорушень і злочинності серед неповнолітніх. Спільно з міським відділом народної освіти було проведено науково-практичну конференцію з питань виховної роботи щодо попередження правопорушень серед учнів шкіл міста. За цей період комісією було розглянуто справи на 69 підлітків-правопорушників і на 21 батька, які не займалися вихованням своїх дітей; 5 неповнолітніх було направлено до спеціальних шкіл та училищ.

Станом на 25 червня 1973 року на обліку у Житомирській міській комісії у справах неповнолітніх перебували 183 підлітки, схильних до правопорушень; з ними працювали 45 громадських вихователів. За перше півріччя 1973 року було знято з обліку 20 підлітків, які стали на шлях виправлення. Однак, у цей же період неповнолітніми та за їх участю було скоєно 29 правопорушень, в яких взяли участь 26 осіб.

Серйозною проблемою залишалось скоєння злочинів неповнолітніми у стані сп'яніння. За статистикою Житомирської міської комісії у справах неповнолітніх, таких осіб у 1973 р. було 61 % (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 62-64).

Загалом, торкаючись проблеми вживання спиртних напоїв неповнолітніми, важливо відмітити, що вирішення її було тісно пов'язано з відповідними проблемами у суспільстві. Так, в одному з протоколів засідань постійної комісії по дотриманню соціалістичної законності Житомирської обласної ради за 1977 р. зазначалося, що 50% злочинів було скоєно неповнолітніми у нетверезому стані. Не дивлячись на те, що у 1977 р. було виявлено 139 випадків самогоноваріння, жодної особи не було притягнуто до кримінальної відповідальності (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1206, арк. 42).

У діяльності Житомирської міської комісії у справах неповнолітніх були свої проблеми: незадовільно велася документація, затягувалися терміни розгляду справ; не вівся облік підлітків, які ніде не навчалися і не працювали. Злочинність в місті залишалася значною. Також мали тенденцію до зростання групові злочини, а окремі групи підлітків, які скоювали їх, перебували поза полем зору правоохоронних органів. Вивчаючи постанову Житомирської міської комісії від 25 червня 1973 року, можна дійти висновку про певний формалізм в її роботі, невикористання усіх можливостей для попередження правопорушень серед неповнолітніх в місті (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 58-59).

Необхідно зазначити, що у названий період влада у боротьбі з правопорушеннями (у т.ч. злочинністю) неповнолітніх акцентувала увагу на виховно-профілактичних та попереджувальних заходах (Юзікова, 2011, с. 111).

Питанням виховної роботи надавалося пріоритетне значення згідно постанов комісії в справах неповнолітніх при обласному виконавчому комітеті. Комісія пропонувала підвищити відповідальність вчителів, класних керівників, майстрів, вихователів за виховання учнів поза школою та організацію їх культурного дозвілля. Однак, ми розуміємо, що ця робота мала неформально, серйозно проводитись на практиці. Зверталася увага на дотримання трудового законодавства щодо неповнолітніх, оскільки у реальному житті воно часто порушувалося (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 4-5).

Про формалізм в ідейно-виховній роботі в школах писалося також і у листі Міністерства освіти УРСР в ЦК «Про роботу органів народної освіти, педагогічних колективів шкіл з профілактики правопорушень серед учнів» від 5 вересня 1978 р.: частина масових заходів, а також комсомольські збори проводилися на низькому емоційному рівні, застарілими методами. Саме формалізм ідеологічних заходів призвів до виникнення подвійної моралі у свідомості молоді (Каганов, 2018, с. 72, 76). Це відповідно позначалося на поведінці та настроях учнів.

Між тим, влада продовжувала проводити і антирелігійну роботу серед учнів шкіл, що мала посилити атеїстичне виховання молоді в дусі ідеології правлячої партії (Богатирчук, 2017, с. 128). Це завдавало шкоди духовному життю підростаючого покоління та їх життєвим установкам, цінностям, відбивалося на їхній поведінці, однак траплялися різні випадки. Про це, зокрема, свідчать матеріали справи 1973 р. про позбавлення батьківських прав громадянки П., жительки села Старий Солотвін Бердичівського району Житомирської області. У довідці з перевірки роботи Бердичівської районної комісії у справах неповнолітніх зазначалося, що діти її близнятки Л. та Л., учениці 8 класу загальноосвітньої школи цього села, «брали активну участь у суспільному житті школи, добре малювали, співали, писали вірші», але вплив віруючих матері та 99-річної бабусі (у будинку, в якому проживали діти, на стінах було розміщено 72 ікони), призвів до того, що ці неповнолітні дівчата почали «фанатично» вірити в Бога. Матір близнят була людиною складної долі, одружилася з чоловіком, який був п'яницею. Сім'я перебувала у скрутному становищі після того, як чоловік залишив свою дружину та дітей. Жінка працювала дояркою у колгоспі, але допомогу від нього отримувала не завжди. Тоді вона стала відвідувати церкву, молитись. Їй допомогла у вирішенні господарських проблем жителька с. Троянів М., віруюча, яка пізніше вмовила відпустити дітей у паломницьку поїздку до Почаївського монастиря. Оскільки це сталося під час навчального процесу в школі, дітей почали розшукувати органи влади. Після відмови від надання матеріальної допомоги з боку дирекції школи та колгоспу жінка та її діти продовжували вірити в Бога. Перебуваючи у лікарні, сестри-близнятки відмовлялися вживати непісну їжу. Після лікарні діти відмовилися ходити до школи. Усі розмови з представниками місцевої, районної та обласної влади, умовляння не дали результатів. Історія ця закінчилася позбавленням батьківських прав матері, яка відмовлялася від надання допомоги і не вплинула, на думку влади, на своїх дітей, щоб вони знову відвідували школу. Діти були відправлені до Новоград-Волинської школи-інтернату, де продовжували відмовлятися від їжі та відвідувати уроки. Після цього вони були направлені до обласної психоневрологічної лікарні на примусове лікування (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 7-12).

Більш конкретну ситуацію по районах області ми можемо проаналізувати на основі протоколів засідань відповідних комісій в справах неповнолітніх. Зокрема, 12 лютого 1973 р. на засіданні виконкому Черняхівської районної ради депутатів трудящих обговорювалося питання про роботу виконкомів сільських рад щодо проведеного виховної роботи серед неповнолітніх і молоді, критикувалася діяльність особливо тих з них, на території яких скоювали злочини неповнолітні. Так, у 1972 р. підлітками скоювались кримінальні злочини у таких населених пунктах цього району: Черняхів, Головино, Корчівка, Мокренщина, Сліпчиці та Бежів. Директори шкіл, класні керівники, організатори позакласної та позашкільної роботи на засіданні комісії не заслуховувались.

На обліку комісії цього району перебувало 35 неповнолітніх, схильних до правопорушень, які проживали у 10 населених пунктах. Перевіркою було встановлено, що списки дітей не перевірялися систематично. Окремі неповнолітні вибули із Черняхова, але продовжували перебувати на обліку (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк.27).

Важливу роль у вихованні підлітків, які вчинили різні правопорушення, мав відігравати в УРСР інститут громадських вихователів, який було засновано з метою посилення ролі громадськості у цьому процесі. Громадські вихователі мали надавати допомогу батькам або особам, що їх замінювали, «у перевихованні неповнолітніх правопорушників у дусі поваги і додержання законів і правил соціалістичного співжиття». Вони обиралися з найбільш активних громадян, які мали необхідну загальноосвітню підготовку, життєвий досвід або досвід роботи з

.....
дітьми, за умови їх згоди взяти на себе такі обов'язки (Про затвердження Положення про громадських вихователів неповнолітніх).

Однак, на практиці громадські вихователі не завжди виконували належним чином свої обов'язки, не всі погоджувалися бути ними. Наприклад, у Черняхівському районі комісія в справах неповнолітніх недостатньо проводила роботу з громадськими вихователями. За наявності 35 неповнолітніх, схильних до правопорушень, в районі з ними працювали лише 5 вихователів. В той же час злочинність у районі зростала: у 1972 р. було скоєно 14 злочинів, у т. ч. 2 грабежі, 1 вбивство, 5 крадіжок державної власності та 1 – особистої власності громадян, 3 випадки хуліганства та ін.

Районна влада пропонувала різні заходи для попередження правопорушень серед неповнолітніх. Особливо зверталася увага на оздоровлення дітей, схильних до правопорушень; здійснення постійного контролю за дотриманням трудового законодавства для неповнолітніх; активізацію разом з органами народної освіти роботи батьківських комітетів шкіл та громадських організацій з індивідуальної виховної роботи з учнями та в сім'ях, у яких було занедбано виховання; надання допомоги в роботі дирекції Головинського ПТУ №2 по вихованню учнів, «прищепленню їм високих моральних якостей, забезпеченню неухильного виконання радянських законів»; проведення науково-практичної конференції з питань виховної роботи щодо попередження правопорушень та злочинності серед неповнолітніх (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 28-29).

Проаналізуємо також стан та заходи профілактики правопорушень неповнолітніх у Коростенському районі Житомирської області. В результаті обговорення інформації голови комісії в справах неповнолітніх при Коростенському міськвиконкомі В. Старченка «Про стан боротьби з повторною та груповою злочинністю серед неповнолітніх та з особами, які втягують їх в злочинну діяльність в м. Коростені» було прийнято відповідну постанову №1 комісії в справах неповнолітніх при Житомирському облвиконкомі від 28 вересня 1973 року. Важливо зазначити, що Коростенська міська комісія в справах неповнолітніх разом з іншими організаціями проводила роботу з ліквідації групової та повторної злочинності неповнолітніх, вела боротьбу з дорослими, які втягували підлітків до скоєння злочинів. Однак, з іншого боку, на засіданні комісії рідко розглядалися ці питання, не вивчалися їхні причини; недостатньо велася боротьба з продажем спиртних напоїв підліткам. Статистика злочинності у м. Коростені за 1973 рік показувала, що у порівнянні з попереднім роком вона значно збільшилася, особливо повторна і групова (від 6,6 % до 10,7 %). Крім того, в місті було зареєстровано 6 груп підлітків, які скоювали злочини, 22 неблагонадійні сім'ї (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 100). За різні правопорушення у 1973 р. було доставлено до дитячої кімнати міліції Коростенського міського відділу внутрішніх справ 57 неповнолітніх правопорушників, переважно учнів загальноосвітніх шкіл, а за 8 місяців 1974 року – 51 (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1157, арк. 198).

Комісія послабила контроль за виховною роботою шкіл, звідки найбільше підлітків скоювали злочини; недостатньо вирішувала питання працевлаштування неповнолітніх, у т. ч. осіб, які повернулися з місць позбавлення волі.

Для подолання названих проблем Коростенська міська комісія в справах неповнолітніх була зобов'язана поліпшити координацію діяльності адміністративних органів, профспілкових, комсомольських організацій по запобіганню повторних та групових правопорушень; разом з органами внутрішніх справ, прокуратури, суду вживати більш ефективні заходи щодо батьків, які не займаються вихованням своїх дітей; разом з органами освіти посилити виховну роботу з учнями, провести бесіду на тему «Про справжню та фальшиву дружбу і товариськість»; домогтися повного охоплення неповнолітніх, схильних до правопорушень гуртковою роботою, громадськими дорученнями; вирішити питання щодо організації дозвілля старшокласників у вихідні дні, використовуючи для цього культурно-освітні заходи, спортивні бази; своєчасно працевлаштувати підлітків, які ніде не навчалися і не працювали. Також одним з важливих заходів було посилення боротьби по виявленню і ліквідації злочинних груп підлітків, викриттю підбурювачів та організаторів злочинів (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1144, арк. 101).

Отже, виходячи зі змісту даної постанови можна зробити висновок, що вирішення проблеми правопорушень серед неповнолітніх потребувало комплексних заходів, зусиль не тільки правоохоронних органів, комісій, але й громадських організацій, шкіл, усього суспільства, які мали бути небайдужими до цього. Причини проблем полягали як в проблемах сімей, у яких виховувалися підлітки, так і в недостатній організації дозвілля дітей, молоді.

Станом на 1979 р. повідомлялося про значне зростання злочинності неповнолітніх у Коростишівському районі Житомирської області, однак робота з виявлення причин та умов, що сприяли скоєнню злочинів, проводилася на низькому рівні. Заходи, які пропонувалися вжити для вирішення проблеми, були такими ж як і в інших районах області (ДАЖО, ф. р. 1150, оп. 4, спр. 1208, арк. 15).

Загалом, в Українській РСР криміногенна ситуація станом на 1980 р. погіршилася: за даними, наведеними П. Мельником, на профілактичному обліку в органах міліції в республіці перебувало 95 тис. неповнолітніх правопорушників; протягом цього року було скоєно 18341 злочин особами віком до 18 років (Мельник, 2019, с. 127).

Висновки. Для періоду 1970-х рр. у суспільній сфері УРСР одним із складних завдань владних органів було вирішення проблеми правопорушень серед неповнолітніх. Нами розглянуто регіональний аспект проблеми, на прикладі Житомирської області.

У названий період правопорушення серед неповнолітніх мали тенденцію до зростання, що було пов'язано насамперед з роботою відповідних органів влади, шкіл, профтехучилищ, які мали контролювати поведінку підлітків.

Аналіз правопорушень неповнолітніх показує, що здійснювалися злочини переважно проти власності громадян, хуліганські дії та зґвалтування. Посилювалася тенденція до скоєння групових злочинів.

Звіти та постанови відповідних органів влади (обласного виконавчого комітету, комісій в справах неповнолітніх) показують, що в районах Житомирської області проблема правопорушень підлітків була досить актуальною.

Важливе значення для вирішення названих проблем надавалося роботі комісій в справах неповнолітніх. Перевірки виявили недостатню роботу їх, формальне ставлення до вирішення цих проблем. Недостатньо велася робота й правоохоронними органами.

Громадські вихователі надавали допомогу у вирішенні проблем неповнолітніх, однак їх кількість була недостатньою і з ними слабо велася робота з боку комісій в справах неповнолітніх.

Влада пропонувала низку заходів для запобігання правопорушень серед підлітків, однак вони не завжди були ефективними. Переважали заходи виховного характеру, які мали вирішити серед інших і проблему дозвілля молоді. Влада вирішувала при цьому й проблеми антирелігійного виховання підлітків.

Подальшого дослідження потребують регіональні проблеми правопорушень неповнолітніх в Україні в роки перебудови (1985-1991).

Подяка. Висловлюємо щирі вдячність працівникам Державного архіву Житомирської області за сприяння у підготовці статті, а також членам редколегії журналу за консультації, надані під час підготовки статті до друку.

Фінансування. Автори не отримали фінансової підтримки для дослідження, авторства та публікації цієї статті.

Джерела та література:

- Богатирчук, К. О.** (2017). *Повсякденне життя дітей і підлітків шкільного віку в Українській РСР (друга половина 60-х – перша половина 80-х рр. ХХ ст.)*: дис. канд. іст. наук: 07.00.01. Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. 332 с.
- Власюк, І.** (2022). Бездоглядність і злочинність неповнолітніх у Житомирській області в середині 1960-х – на початку 1970-х рр. та заходи їхньої профілактики. *Емінак: науковий щоквартальник*, 1 (37), 110-119. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).575](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).575)
- ДАЖО** – Державний архів Житомирської області
- Каганов, Ю. О.** (2019). *Конструювання «радянської людини» (1953-1991): українська версія*. Запоріжжя: Інтер-М. 432 с.
- Мельник, П. О.** (2019). *Кримінально-правове забезпечення протидії організованій злочинності в УРСР (1960–1991 рр.)*: дис. канд. юр. наук: 12.00.01. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. 267 с.
- Про затвердження Положення про громадських вихователів неповнолітніх.** Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 26.08.1967 №284-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-07#Text> (дата звернення: 25.05.2024)
- Про затвердження Положення про комісії в справах неповнолітніх Української РСР.** Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 26.08.1967 №283-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-07#Text> (дата звернення: 27.05.2024)
- Ужитчак, А.** (2021). Боротьба зі злочинністю серед неповнолітніх у післявоєнній Україні (40-60 років ХХ ст.). *European political and law discourse*, 8 (3), 103-107. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2021.8.3.13>
- Штефан, Л. А., Юшко, О. В. & Борейко, Н. Ю.** (2018). *Профілактика девіантної поведінки дітей та молоді в Україні: ретроспективний аналіз*: монографія. Харків. 200 с.
- Юзікова, Н. С.** (2011). Заходи запобігання злочинності неповнолітніх за радянських часів. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»*. Київ: НАУ, 4 (21), 111-116.

References

- Bohatyrchuk, K. O.** (2017). *Povsiakdenne zhyttia ditei i pidlitkiv shkilnogo viku v Ukrainiskii RSR (druha polovyna 60-kh – persha polovyna 80-kh rr. XX st.)* [Everyday life of children and youth of school age in the Ukrainian SSR (late 1960's - early 1980's): dys. kand. ist. nauk: 07.00.01. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova. 332 s. [in Ukrainian].
- DAZHO** – Derzhavnyi arkhiv Zhytomyrskoi oblasti [State Archives of Zhytomyr Region].
- Kahanov, Yu. O.** (2019). *Konstruiuvannia «radianskoi liudyny» (1953-1991): ukrainska versiiia [Construction of the «Soviet man» (1953-1991): Ukrainian version]*. Zaporizhzhia : Inter-M. 432 s. [in Ukrainian].
- Melnyk, P. O.** (2019). *Kryminalno-pravove zabezpechennia protydii orhanizovanii zlochynnosti v URSS (1960-1991 rr.) [Criminal law provision of the counteraction to organized crime in the USSR (1960-1991)]: dys. kand. yur. nauk: 12.00.01. Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka. 267 s. [in Ukrainian].*
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro hromadskykh vykhovateliv nepovnolitnikh** [On the approval of the Regulation on public educators of minors]. Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR vid 26.08.1967 №284-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/284-07#Text> (data zvernennia: 25.05.2024) [in Ukrainian].
- Pro zatverdzhennia Polozhennia pro komisii v spravakh nepovnolitnikh Ukrainiskoi RSR** [On the approval of the Regulation on commissions for minors of the Ukrainian SSR]. Ukaz Prezydii Verkhovnoi Rady Ukrainiskoi RSR vid 26.08.1967 №283-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-07#Text> (data zvernennia: 27.05.2024) [in Ukrainian].
- Shtefan, L. A. & Yushko, O. V. & Boreiko, N. Yu.** (2018). *Profilaktyka deviantnoi povedinky ditei ta molodi v Ukraini: retrospektyvnyi analiz [Prevention of deviant behavior of children and youth in Ukraine: a retrospective analysis]*: monohrafiia. Kharkiv. 200 s. [in Ukrainian].
- Uzhytchak, A.** (2021). Borotba zi zlochynnistiu sered nepovnolitnikh u pisliavoiennii Ukraini (40-60 rokiv XX st.) [Fight against juvenile crime in post-war Ukraine (40-60s of the 20th century)]. *European political and law discourse*, 8 (3), 103-107. [in Ukrainian]. DOI: <https://doi.org/10.46340/eppd.2021.8.3.13>
- Vlasiuk, I.** (2022). Bezdohliadnist i zlochynnist nepovnolitnikh u Zhytomyrskii oblasti v seredyni 1960-kh – na pochatku 1970-kh rr. ta zakhody yikhnoi profilaktyky [Child neglect and juvenile delinquency in Zhytomyr oblast in mid-1960s – early 1970s and measures to prevent them]. *Eminak: naukovyi shchokvartalnyk*, 1 (37), 110-119. [in Ukrainian]. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).575](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).575)
- Yuzikova, N. S.** (2011). Zakhody zapobihannya zlochynnosti nepovnolitnikh za radyans'kykh chasiv [Measures to prevent juvenile delinquency in the Soviet period]. *Naukovi pratsi Natsional'noho aviatsynoho universytetu. Seriya: Yurydychnyy visnyk «Povitryane i kosmichne pravo»*, 4 (21), 111-116. [in Ukrainian]

Надійшла до редакції / Received: 10.04.2024

Схвалено до друку / Accepted: 18.05.2024